

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia

Programa de Dret Constitucional Espanyol

Curs 1988-1989

Professor José Algarrada
Bellaterra, 1988

PRIMERA PART LES FUNCIONS I ELS ÒRGANS DE L'ESTAT

Tema 1. La funció d'orientació política de l'Estat

L'Estat com a estructura i com a unitat d'acció.- La funció d'orientació política.- Els subjectes i la titularitat de la funció d'orientació política en la Constitució espanyola.

Tema 2. La Corona

Origen històric de la figura del Cap de l'Estat.- La instauració monàrquica a Espanya: característiques.- La Corona com a òrgan de l'Estat.

Tema 3. Estatut, successió i competències del Rei

El status del Rei.- La successió a la titularitat de la Corona i les situacions de regència i tutela.- Les competències del Rei.

Tema 4. Els partits polítics

La constitucionalització dels partits polítics.- El règim jurídic dels partits polítics.- El finançament dels partits polítics.

Tema 5. Dret de sufragi i dret electoral

El dret de sufragi: electors i elegibles.- Elements de Dret electoral.- Administració electoral i garanties jurisdiccionals.

Tema 6. Les formes de participació directa

El dret de petició a les Cambres.- El referèndum.- La iniciativa legislativa popular.

Tema 7. El Dret parlamentari

Origen històric del Dret parlamentari.- L'autonomia parlamentària.- El status del parlamentari.

Tema 8. Estructura, organització i funcionament de les Cambres

Les Corts Generals com a òrgan complex.- Organització de les Cambres.- Funcionament.

Tema 9. Les funcions de les Corts Generals (I). La funció de control del Govern

La noció de control i el control parlamentari del govern.- Actes de control que no donen lloc a responsabilitat política del govern.- Actes de control que donen lloc a responsabilitat política del govern.

Tema 10. Les funcions de les Corts Generals (II)

La funció legislativa.- La funció financera.- La funció d'impuls de l'acció política i de govern.

Tema 11. El Govern

Origen històric i tipus de govern.- Concepte i estructura del govern.- Status dels membres del govern.

Tema 12. El President del govern

Origen històric.- Designació i cessament del President.- Funcions i status.

Tema 13. El Govern com a òrgan de direcció política

El Govern com a òrgan de direcció de la política interior.- El govern com a òrgan de direcció de la política exterior.- El govern com a òrgan de direcció de la Defensa de l'Estat.

Tema 14. El Govern com a òrgan de direcció de l'Administració Pública de l'Estat

L'Administració Central de l'Estat.- L'Administració perifèrica de l'Estat.- L'Administració consultiva.- L'Administració institucional.- L'Administració corporativa.

Tema 15. Principis constitucionals de l'Administració Pública

Principis d'actuació.- Principis d'organització.- El control i la responsabilitat de l'Administració Pública.

Tema 16. El poder judicial

Evolució del Poder Judicial en l'Estat Constitucional.- Poder Judicial i Administració de Justícia.- La independència del Poder Judicial.

Tema 17. El Ministeri Fiscal

Evolució i tipus de Ministeri Fiscal.- Naturalesa jurídica.- Principis constitucionals.

Tema 18. El Tribunal Constitucional

Origen i desenvolupament de la justícia constitucional.- Problemes de la justícia constitucional.- La posició constitucional del TC.- Composició, organització i funcionament del TC.

Tema 19. El control de constitucionalitat de les lleis

Aspectes generals.- El control previ de la constitucionalidad dels tractats internacionals.- El recurs d'inconstitucionalitat.- La qüestió d'inconstitucionalidad.

Tema 20. El recurs d'empara

El procediment preferent i sumari de l'article 53.2 CE.- El recurs d'empara constitucional.- Efectes de la sentència d'empara.

Tema 21. Els conflictes constitucionals

Conflicte entre òrgans o ens: concepte i tipus.- Conflicte de competència entre Estat i Comunitats Autònomes i entre aquestes entre si.- Conflictes entre òrgans constitucionals.

Bibliografia bàsica:

Els manuals més complets i actualitzats són el d'Enrique Àlvarez Conde, El régimen político español, Tecnos, Madrid, 1985, i el d'Antonio Torres del Moral, Principios de Derecho constitucional español, 2 volums, Atomo, Madrid, 1985-1986. Encara que no ha estat posat al dia, per a aquesta part continua essent de gran utilitat el volum II de Jorge de Esteban i Luis López Guerra (amb la col·laboració d'Eduardo Espín i Joaquín García Morillo), El régimen constitucional español, Labor, Barcelona, 1982.

És imprescindible de consultar -encara que tenen un contingut irregular atès el seu caràcter d'obra d'autores diversos- els comentaris a la Constitución següents:

- Fernando Garrido Falla (director), Comentarios a la Constitución, Civitas, Madrid, 2ª edició, 1985.
- Oscar Alzaga Villamil (director), Constitución Española de 1978, diversos volums en curs de publicació, Edersa, Madrid.

D'un menor interès, encara que útil en certs casos, és J.J. González Encinar, Diccionario del sistema político español, Akal, Madrid, 1984.

Per a la legislació és molt pràctic i complet, Leyes Políticas del Estado, edició preparada per Eliseo Aja y Enoch Albertí, Civitas, Madrid, sisena edició, 1987. També, Normas Políticas de España, edició preparada per Jorge de Esteban i Pedro José González Trevijano, Tecnos, Madrid, 1988.

Per a la jurisprudència del Tribunal Constitucional, el Boletín de Jurisprudencia Constitucional (BJC), editat per les Corts Generals, Madrid, i que surt mensualment des de 1981. També hi ha una edició més completa del Butlletí Oficial de l'Estat.

Bibliografia específica:

- T. Martines, voz "Indirizzo politico", en Enciclopedia del Diritto, Giuffré, Milan, 1971, vol. XXI.
- A. Menéndez Rexach, La jefatura del Estado en el Derecho Público español, INAP, Madrid, 1979, especialmente pp. 157-174.
- P. Lucas Verdú (comp.), La Corona y la monarquía parlamentaria en la Constitución de 1978, Universidad Complutense, Facultad de Derecho, Madrid, 1983.
- M. Jiménez de Parga, Las monarquías europeas en el horizonte español, Madrid, Tecnos, 1966.
- M. Fernández Fontecha - A. Pérez de Armiñan, La monarquía y la Constitución, Civitas, Madrid, 1987, pp. 143-171.
- J.M. Lafuente, El Rey y las Fuerzas Armadas en la Constitución, Edersa, Madrid, 1987.

- K. Lenk - F. Neumann (eds.), Teoría y sociología críticas de los partidos políticos, Anagrama, Barcelona, 1980, especialmente, pp. 5-75.
- M. García Pelayo, El Estado de partidos, Alianza, Madrid, 1986.
- I. de Otto, Defensa de la Constitución y partidos políticos, CEC, Madrid, 1985.
- D. Martín Merchán, Partidos políticos. Regulación legal, Presidencia del Gobierno, Madrid, 1981.
- P. del Castillo, La financiación de los partidos políticos, CIS, Madrid, 1985.
- D. Nohlen, Sistemas electorales del mundo, CEC, Madrid, 1984.
- F. de Carreras - J.M. Vallés, Las elecciones, Blume, Barcelona, 1977.
- Código de Derecho Electoral, edición preparada por E. Alvarez Conde y J.C. González Hernández, Tecnos, Madrid, 1985.
- Legislación electoral, Civitas, Madrid, 1987.
- M. Ramírez, La participación política, Tecnos, Madrid, 1985, pp. 115-151.
- F. Santolalla López, Derecho parlamentario español, Editora Nacional, Madrid, 1984, pp. 11-31 y 75-99.
- J. Capo Giol, La institucionalización de las Cortes Generales, Universidad de Barcelona, Barcelona, 1983, pp. 22-48.
- L.M. Díez-Picazo, La autonomía administrativa de las Cámaras parlamentarias, Cuadernos de los Studia Albornotiane, Zaragoza, 1985.
- I Jornadas de Derecho Parlamentario, Congreso de los Diputados, Madrid, 1985.
- M.A. Aparicio - J. Solé-Tura, Las Cortes Generales en el sistema constitucional español, Tecnos, Madrid, 1984, pp. 45-116.
- R. Punset, Las Cortes Generales, CEC, Madrid, 1983, pp. 79-213.
- I. Molas - I.E. Pitarch, Las Cortes Generales en el sistema parlamentario de gobierno, Tecnos, Madrid, 1987, pp. 43-133.
- J. García Morillo, El control parlamentario del Gobierno en el ordenamiento español, Congreso de los Diputados, Madrid, 1985.
- L.M. Cazorla Prieto, Las Cortes Generales: ¿Parlamento contemporáneo?, Civitas, Madrid, 1985.
- A. Bar Cendon, "La estructura y funcionamiento del Gobierno en España: una aproximación analítica", en Bar Cendon y otros, El Gobierno en la Constitución española y en los Estatutos de Autonomía, Diputación de Barcelona, Barcelona, 1985.
- A. Bar, El Presidente del Gobierno en España, Civitas, Madrid, 1983.
- M. Baena del Alcázar, Curso de Ciencia de la Administración, Tecnos, Madrid, 1985, pp. 215-221.
- A. Nieto, La organización del desgobierno, Ariel, Barcelona, 1984.
- A. Remiro Brotons, La acción exterior del Estado, Tecnos, Madrid, 1984.
- M. Ballbé, Orden público y militarismo en la España constitucional (1812-1983), Alianza, Madrid, 1983, pp. 397-488.
- J.M. Rico (comp.), Policía y sociedad democrática, Alianza, Madrid, 1983.
- M. Baena del Alcázar, Organización administrativa, Tecnos, Madrid, 1984.
- J.A. Santamaría Pastor, Apuntes de Derecho Administrativo, Universidad Pontificia de Comillas, Madrid, 1986, pp. 649-670.
- M. Alvarez Rico, Principios constitucionales de organización de las Administraciones Públicas, IEAL, Madrid, 1986.
- M. Sánchez Morón, La participación del ciudadano en la Administración Pública, CEC, Madrid, 1980.

- P. Andrés Ibáñez - C. Movilla Alvarez, El Poder Judicial, Madrid, 1986.
 - Predieri - García de Enterría, La Constitución española de 1978. Estudio sistemático, Civitas, Madrid, 1980.
 - El Poder Judicial, Instituto de Estudios Fiscales, Madrid, 1983, vol. I.
 - P. Pérez Tremps, Tribunal Constitucional y Poder Judicial, CEC, Madrid, 1985.
 - O. Bachof, Jueces y Constitución, Taurus, Madrid, 1983. (Hi ha una edició recent d'Editorial Civitas).
 - C. Schmitt, La defensa de la Constitución, Tecnos, Madrid, 1983.
 - E. García de Enterría, La Constitución como norma y el Tribunal Constitucional, Civitas, Madrid, 1982.
 - J. Almagro Nosete, Justicia constitucional, Dykinson, Madrid, 1980.
 - N. Pérez Serrano, El Tribunal Constitucional. Formularios y doctrina procesal, Tecnos, Madrid, 1986.
 - A. Cano Mata, Cuestiones de inconstitucionalidad, Civitas, Madrid, 1986.
 - VV.AA., El Tribunal Constitucional, Instituto de Estudios Fiscales, Madrid, 1981, 3 vols.
 - J.L. Cascajo Castro - V. Gimeno Sendra, El recurso de amparo, Tecnos, Madrid, 1984.
 - J. Oliver Araujo, El recurso de amparo, Facultad de Derecho de Palma de Mallorca, Palma de Mallorca, 1986.
 - L. Favoreu y otros, Tribunales constitucionales europeos y derechos fundamentales, CEC, Madrid, 1984.
 - J. García Morillo, El amparo judicial de los derechos fundamentales, Ministerio de Justicia, Madrid, 1985.
 - R. Bocanegra Sierra, El valor de las sentencias del Tribunal Constitucional, IEAL, Madrid, 1982.
 - F. García Roca, El conflicto entre órganos constitucionales, Tecnos, Madrid, 1987.
-

SEGONA PART ELS DRETS FONAMENTALS

Tema 22. Evolució històrica dels drets fonamentals

L'origen de la positivació dels drets fonamentals.- Dels drets liberals als drets democràtics.- Els drets socials.

Tema 23. Fonament, concepte i exercici dels drets fonamentals

Fonament.- Concepte i classes.- L'exercici dels drets: titularitat, límits i interpretació.

Tema 24. Els drets de la persona

El dret a la vida.- Les llibertats d'ideologia i de religió.- L'objecció de consciència i els deures militars.

Tema 25. Drets processals i penals

El dret a la llibertat i a la seguretat.- El dret a la tutela efectiva.- El dret penal i la seguretat jurídica.

Tema 26. Els drets de l'àmbit privat

El dret a l'honor, a la pròpia imatge i a la intimitat.- Inviolabilitat del domicili.- Secret de les comunicacions.- Llibertats de residència i desplaçament.- Vida privada i informàtica.- Família i matrimoni.

Tema 27. Els drets democràtics

El dret de reunió.- El dret d'associació.- El dret a participar en assumptes públics.- El dret de petició.

Tema 28. La llibertat d'expressió i el dret d'informació

Llibertat d'expressió i dret a la informació.- Contingut i límits.- Garanties.

Tema 29. El dret a l'educació

La singularitat espanyola del dret a l'educació.- El contingut del dret a l'educació.- Estat, societat i dret a l'educació.- L'autonomia de les universitats.

Tema 30. Les garanties dels drets fonamentals

Garanties normatives i institucionals.- Garanties jurisdiccionals.- Garanties de Dret internacional.

Tema 31. La defensa extraordinària de l'Estat

Les causes dels estats excepcionals.- La declaració dels estats excepcionals.- Les modificacions del règim constitucional ordinari.- La suspensió individual dels drets.

Bibliografia bàsica:

Com a introducció general d'aquesta part recomanem el llibre d'Antonio E. Pérez Luño, Los derechos fundamentales, Tecnos, Madrid, 1984.

Els manuals d'Antonio Torres del Moral i Enrique Alvarez Conde, citats en la bibliografia bàsica de la primera part, serveixen per a la majoria dels temes.

Encara que són d'un valor irregular, és imprescindible de consultar els comentaris a la Constitució coordinats per Fernando Garrido Falla i Oscar Alzaga Villamil, que han estat també citats en la bibliografia bàsica de la primera part.

Per a la legislació i jurisprudència, també els volums que s'hi recomanen.

Bibliografía específica:

- A. Truyol Serra, Los derechos humanos, Tecnos, Madrid, 1975.
 - M. Artola, Los derechos del hombre, Alianza, Madrid, 1986.
 - Jellinek, Boutmy, Doumergue, Posada, Orígenes de la Declaración de Derechos del Hombre y del Ciudadano, Editora Nacional, Madrid, 1983.
 - A. E. Pérez Luño, Derechos humanos. Estado de Derecho y Constitución, Tecnos, Madrid, 1984.
 - E. Díaz, Legalidad-legitimidad en el socialismo democrático, Civitas, Madrid, 1978.
 - T. Freixes Sanjuan, Los derechos sociales de los trabajadores en la Constitución, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, Madrid, 1986.
 - R. García Macho, Las aporías de los derechos fundamentales sociales y el derecho a una vivienda digna, IEAL, Madrid, 1982.
 - E. Fernández, Teoría de la justicia y Derechos Humanos, Debate, Madrid, 1984.
 - J. García Torres - A. Jiménez-Blanco, Derechos fundamentales y relaciones entre particulares, Civitas, Madrid, 1986.
 - J. González Pérez, El derecho a la tutela jurisdiccional, Civitas, Madrid, 1984.
 - V. Gimeno Sendra, El proceso de habeas corpus, Tecnos, Madrid, 1985.
 - R. Soriano, El derecho de habeas corpus, Congreso de los Diputados, Madrid, 1986.
 - M. Ramírez (ed.), El desarrollo de la Constitución española de 1978, Pórtico, Zaragoza, 1982.
 - G. Fernández Farreres, Asociaciones y Constitución, Civitas, Madrid, 1987.
 - VV.AA., La participación, Anuari de la Facultat de Dret, Estudi General de Lleida, Lleida, 1985.
 - S. Muñoz Machado, Libertad de prensa y procesos de difamación, Ariel, Barcelona, 1987.
 - M. Saavedra, La libertad de expresión en el Estado de Derecho, Ariel, 1987.
 - M. Carrillo, Los límites a la libertad de prensa en la Constitución española de 1978, PPU, Barcelona, 1987.
 - A. Embid Irujo, Las libertades en la enseñanza, Tecnos, Madrid, 1983.
 - E. García de Enterría, E. Linde, L.I. Ortega, M. Sánchez Moron, El sistema europeo de protección de los derechos humanos, Civitas, Madrid, 1983.
 - M.A. Eissen, El Tribunal Europeo de Derechos Humanos, Civitas, Madrid, 1985.
 - P. Cruz Villalón, Estados excepcionales y suspensión de garantías, Tecnos, Madrid, 1984.
 - D. López Garrido, Terrorismo, política y Derecho, Alianza, Madrid, 1987.
-

TERCERA PART L' ESTAT DE LES AUTONOMIES

Tema 32. La gènesi de l'Estat de les Autonomies

Espanya i la qüestió nacional.- La crisi de l'Estat centralista.- El pacte constituent sobre l'organització territorial de l'Estat.

Tema 33. L'Estat de les Autonomies com a Estat compost

Les Comunitats Autònomes com a poder públic.- Els principis de l'Estat de les Autonomies.- El model d'Estat.

Tema 34. El repartiment de competències entre l'Estat i les CCAA

L'atribució de competències.- Tipus de competències.- Sectors materials i funcionals.

Tema 35. Els òrgans de les Comunitats Autònomes

L'Assemblea legislativa.- El President i el Consell de Govern.- Altres òrgans d'autogovern.

Tema 36. Les relacions entre òrgans estatals i autonòmics

Principis i tècniques de relació entre Estat i Comunitats Autònomes.- La participació de les Comunitats Autònomes en les institucions estatals.- El control de les Comunitats Autònomes.

Tema 37. El finançament de les Comunitats Autònomes

Les diferents tècniques de finançament dels Estats compostos.- El règim general de finançament.- El règim especial.

Tema 38. L'autonomia dels ens locals

La posició constitucional dels ens locals: l'autonomia local.- Els ens locals.- Estat, Comunitats Autònomes i ens locals.

Bibliografia bàsica:

El millor manual sobre aquesta matèria és el d'E. Aja, J. Tornos, T. Font, J.M. Perulles i E. Albertí, El sistema jurídico de las Comunidades Autónomas, Tecnos, Madrid, 1985. És de consulta obligada S. Muñoz Machado, Derecho Público de las Comunidades Autónomas, Civitas, Madrid, 1982-1984, 2 volums.

Dues breus introduccions de molta utilitat són les de F. Tomás y Valiente, El reparto competencial en la jurisprudencia del Tribunal Constitucional, Tecnos, Madrid, 1988, i E. García de Enterría, "El ordenamiento estatal y los ordenamientos autonómicos: sistema de relaciones", en E. García de Enterría, Estudios sobre autonomías territoriales, Civitas, Madrid, 1985. També té un gran interès J.J. González Encinar, El Estado unitario-federal, Tecnos, Madrid, 1985.

Per consultar legislació vegeu Legislación sobre Comunidades Autónomas, edició preparada per J. Tornos, Tecnos, Madrid, 1982. Per a la jurisprudència constitucional, la que s'indica en la bibliografia bàsica de la primera i la segona part.

Bibliografia específica:

- J.A. González Casanova, Federalismo y autonomía. Cataluña y el Estado español (1868-1938), Crítica, Barcelona, 1979.
- J.A. González Casanova, Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938), Curial, Barcelona, 1974.
- S. Martín Retortillo y otros, Descentralización administrativa y organización política, Madrid, 1973. El resto de la obra tiene gran interés para el segundo epígrafe del tema.
- M. Gerpe Landín, L'Estatut d'Autonomia de Catalunya i l'Estat integral, Edicions 62, Barcelona, 1977.
- A. Hernández Lafuente, Autonomía e integración en la II República, Encuentro, Madrid, 1980.
- I. de Otto y Pardo, "Sobre la naturaleza del Estado de las autonomías y la relación entre Constitución y Estatutos", en I. de Otto, Estudios sobre derecho estatal y autonómico, Civitas, Madrid, 1987.
- J. Leguina, Escritos sobre autonomías territoriales, Tecnos, Madrid, 1984.
- L. Parejo, La prevalencia del derecho estatal sobre el autonómico, CEC, Madrid, 1981.
- J.A. Alonso de Antonio, El Estado autonómico y el principio de solidaridad como colaboración legislativa, Congreso de los Diputados, Madrid, 1986, 2 vols.
- VV.AA., Tribunales Constitucionales europeos y autonomías territoriales, CEC, Madrid, 1985.
- A. Embid Irujo, Los parlamentos territoriales, Tecnos, Madrid, 1987.
- I. Molas y otros, El Parlamento de Cataluña, Ariel, Barcelona, 1981.
- Organización Territorial del Estado (Comunidades Autónomas), Instituto de Estudios Fiscales, Madrid, 1984, vol. I.
- L. Tolivar Alas, El control del Estado sobre las Comunidades Autónomas, IEAL, Madrid, 1981.
- J.M. Gil-Robles, Control y autonomías, Civitas, Madrid, 1986.
- A. Menéndez Rexach, Los convenios entre Comunidades Autónomas, IEAL, Madrid, 1982.
- P. Santolaya Machetti, Descentralización y cooperación, IEAL, Madrid, 1984.
- A. Jiménez Blanco, Las relaciones de funcionamiento entre el poder central y los entes territoriales, IEAL, Madrid, 1985.
- X. Ballart, Coerció estatal i autonomies. L'article 155 CE, Escola d'Administració Pública, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1987.
- R. Punset, El Senado y las Comunidades Autónomas, Tecnos, Madrid, 1987.
- A. Castells, La hacienda de las Comunidades Autónomas, Ariel, Barcelona, 1987.
- AA.VV., Finançament de les entitats subestatals, Institut d'Estudis Autonòmics, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1986.
- F. Sosa Wagner - P. de Miguel García, Las competencias de las Corporaciones Locales, IEAL, Madrid, 1985.

LEGISLACIÓ

Leyes políticas del Estado, Civitas, Madrid.

Código de Leyes políticas, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid.

Constitución Española y Tribunal Constitucional, Civitas, Madrid.

Constitució espanyola, Estatut d'Autonomia de Catalunya, Reglament del Parlament de Catalunya, Parlament de Catalunya, Barcelona, 1983.

Código Civil, Tecnos, Madrid.

REVISTES

BJC. Boletín de Jurisprudencia Constitucional, Cortes Generales, Servicio de Estudios, Madrid.

Revista Española de Derecho Constitucional, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid.

Revista de Estudios Políticos, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid.

Revista de Derecho Político, UNED. Madrid.

Revista Española de Derecho Administrativo, Civitas, Madrid.

Revista de Administración Pública, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid.

Revista de las Cortes Generales, Congreso de los Diputados, Madrid.

Sistema. Revista de Ciencias Sociales, Fundación Sistema. Madrid.

Autonomies. Revista Catalana de Dret Públic, Generalitat de Catalunya, Barcelona.

Revista Vasca de Administración Pública, Instituto Vasco de Administración Pública, Oñati (Guipúscoa).

Poder Judicial, Consejo General del Poder Judicial, Madrid.

Anuario de Derechos humanos, Universidad Complutense, Facultad de Derecho, Instituto de Derechos Humanos, Madrid, 1985.
